

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

ציווה ביום, ו"אשר צוה" מושך עצמו ואחר עמו) צוותו את בני ישראל במדבר סיני באוהל מועד להקריב קרבניהם לה'.

החתימה, עפ"ז, מתייחסת לשתי מערכות ציוויים. אלא שאף ביאור זה קשה, שכן נילץ להוסיף ו"ז חיבור שאינה קיימת. ועוד, התיאור שנמסר על כל אחד משני הציוויים שונה מחברו, שהרי נמסר תיאור המקום של המערכת האחת ("בהר סיני") ותיאור הזמן של השנייה ("ביום צותו")²⁰. גם לא מבואר חד משמעית בדבריו, אלו פרשות בדיוק, מהכתובות בויקרא א'-ז', נמסרו בהר סיני, ואלו מהכתובות שם נמסרו באוהל מועד.

נראה לבאר, שהפתיחה לויקרא אכן מתייחסת לפרשות שונות מאלה שאליהן מתייחסת החתימה בסוף תורות הקרבנות (ז', לז-לח). כשבוחנים את מערכת דיני הקרבנות מוצאים כי הובאו בויקרא א'-ה' -

דיני עולה (א', ג-יז);

מנחה (ב');

שלמים (ג');

חטאת (ד'-ה', יג);

אשם (ה', יד-כו);

ובויקרא ו'-ז' -

עולה (ו', א-ו);

מנחה (ז-טז);

חטאת (יז-כג);

אשם (ז', א-ז);

שלמים (יא-כא).

ברור אם כן, שבויקרא ו'-ז' חוזרת התורה ודנה בנושאים שכבר עלו בויקרא א'-ה'. דבר זה מעורר את הסברה, ששתי חטיבות לפנינו: ויקרא א'-ה' וויקרא ו'-ז'. פתיחת הספר מתייחסת לפרקים א'-ה', והחתימה בז', לז-לח מתייחסת לפרקים ו'-ז'²¹.

סברה זו מקבלת חיזוק מהלשון שנוקטת התורה. בפתיחת הפרשות בחטיבה השנייה, נוקט הכתוב לשון 'תורה': "זאת תורת העלה" (ו', ב); "זאת תורת המנחה" (ז); "זאת תורת החטאת" (יח); "זאת תורת האשם" (ז', א); "זאת תורת זבח השלמים" (יא). וגם בחתימה נוקטת התורה לשון זו: "זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים" (לז).

ע"פ הפסוק השני שבחתימה (לח) נמסרה תורה זו בהר סיני - "אשר צוה ה' את

20 רד"צ הופמן ביאר בפנים אחרות את החתימה עצמה. ראה בביאורו לויקרא (מוסד הרב קוק, עמ' יח והלאה; עמ' נא והלאה ובעמ' קפג). אמנם הוסיף רבות בענייננו, ועוד נתייחס לכך בהמשך, אך ביאורו את החתימה עצמה נראה רחוק, ואכמ"ל.

21 רד"צ הופמן כבר פירש כן (עייין במקורות שהובאו בהערה הקודמת).

משה בהר סיני". וזמן המסירה - "ביום צאתו את בני ישראל להקריב את קרבניהם לה' במדבר סיני". מהו יום זה שבו נצטוו ישראל להקריב קרבנותיהם במדבר סיני (=באוהל מועד שבמדבר סיני, ראה במדבר, א'; א; וע"פ פירושו זהו יאור מקום ההקרבה, ולא תיאור מקום הציווי, ופירושו נגד העולה מטעמי המקרא)?

בשמות כ"ט, מיד לאחר הצו בדבר המילואים, נצטוו ישראל על קרבן התמיד: "וזה אשר תעשה על המזבח, כבשים בני שנה שנים ליום תמיד..." (כ"ט, לח). דומה, שזה היום שבו ציווה ה' את בני ישראל להקריב את קרבנותיהם. זהו קרבן החובה ההכרחי והמתמיד, שעל יום ציוויו אפשר להיאמר כן.

עולה, שיש לראות את ויקרא ו'-ז', כהמשך לשמות כ"ט (על שני חלקיו - המילואים והתמיד). ואמנם, כבר הבחין וביאר כן רד"צ הופמן (עיין במקורות בהערה 22(20).

כך יובן איזכור המילואים בחתימה בז', לז': "זאת התורה לעלה... ולמלואים..." שכן חתימה זו מתייחסת לא רק לתורות הקרבנות שבויקרא ו'-ז', אלא זיקה ברורה לה אף לשמות כ"ט. כך אף תובן פתיחת ויקרא ו': "זאת תורת העלה, היא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר". מבלי לחזור לביאור המדויק של המלה "היא" ולבירור קשיים נוספים בפסוק זה, מתעוררת השאלה - על איזו עולה מדובר כאן שקרבה והולכת כל הלילה? ושמה לא יקריב איש עולה אותו היום! אלא בעולת חובה הכתוב מדבר - בעולת התמיד.

אם נראה את חטיבת ויקרא ו'-ז' כממשיכה ישירה של שמות כ"ט, ברור מקומה של תורת העולה. זוהי תורה המתייחסת לפרשה שלפניה, כלומר: לפרשת התמיד שבשמות כ"ט.

עלה בידניו, ששתי המגמות שבחנוכת המשכון נמשכות אף להלכות הקרבנות:

22 ע"פ דברינו עולה, שויקרא ו'-ז' קודמים לויקרא א'-ה'. דבר זה מתאשר מא', טז, וד', יב, שכן מקום הדשן אינו ידוע אלא מו', ג. עם זאת ברור, שישנן פרשיות בו'-ז', הנשענות על כתובים בויקרא א'-ה'. כגון תורת החטאת ותורת האשם. שכן לא ניתן לדבר על תורת החטאת מבלי שידוע על מה ולמה קרב קרבן חטאת וכן לגבי קרבן אשם. וכל זיקתה של תורת החטאת לשמות כ"ט קשה מאוד, שכן החטאת שבשמות כ"ט היא חטאת חיצונה נשרפת, ואינה עולה בקנה אחד עם האמור בתורת החטאת. אף מקום שחיטת העולה המוזכר בו', יח, ובז', ב, מוסב ללא ספק לאמור בא', יא (בזה אף קשה על שיטתו של הופמן, הרואה בויקרא ו'-ז' חטיבה הנקשרת כל כולה לשמות כ"ט; וביאוריו - בעיקר בעמ' נד - נראים רחוקים). נראה על כן, שבמסגרת ויקרא ו'-ז' קיימות פרשיות הנספחות לחטיבה זו.

שישנם נספחים בויקרא ו'-ז' - דבר ברור הוא, כגון - ז', כב-כז; ז', כח-לו (לפסקה זו אף חתימה נפרדת - לה-לו), שמיד אחריהם באה החתימה שעליה דיברנו (לז-לח). אם כן, מסגרת דיון נפרדת יש להקדיש לבעיה הפנימית שבויקרא ו'-ז', אלו פרשיות מהוות תשתית ואלו נספחות, ומה גבולות השפעת הנספחים על החתימה (ז', לז-לח). מכל מקום, את עיקר דברינו סמכנו על פרשת תורת העולה, מתוך זיקתה לשמות כ"ט, ועל השוואתה לפרשת העולה שבויקרא א'.

שמות כ"ט, נמשך בויקרא ו'-ז; ושמות מ', נמשך בויקרא א'-ה'. עתה יש לחקור, האם מצויים הבדלים בין שתי חטיבות הקרבנות, שהם הבדלים הנובעים מהמגמות שהוצגו לעיל בחנוכת המשכן.

הקשר מגמות המשכן להלכות הקרבנות

שמות כ"ט מייצג את המגמה בדבר המשכן כמקום עבודת הקרבנות. משכן - שעיקרו מזבח וכהונה. אגמה זו נמשכת בבירור בפרשת התמיד שם. אם המשכן - מקום עבודה הוא, הרי קרבן התמיד מייצג מטרה זו. ללא קרבן המחויב בכל תנאי, ואינו תלוי בתנאים שונים שיתכן שיתקיימו וייתכן שלא, לא שייך לדבר על מקום עבודה. קו זה נמשך בויקרא ו' בפרשת תורת העולה. זוהי פרשה הנאמרת לאהרן ובניו (ו', ב). המשכן, כפי שצוין, הוא מקום עבודת הקרבנות, מקום מזבח וכהונה, ואך הגיוני שהפרשיות המצוות על כך, תיאמרנה לאהרן ובניו (בניגוד לפתיחת ויקרא - א', ב!). בפרשה זו אף מצוים הכוהנים בהדגשה יתרה: "והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה... אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" (ו', ה-ו). אין כאש, הבויערת תמיד ואינה כבה - כמשקפת את האידיאה הרואה במשכן מקום עבודת קרבנות.

לעומת מגמה זו, הרי שמות מ' מבטא את האידיאה בדבר המשכן כמקום השראת שכינה. הקרבנות, לאידיאה זו - הינם תופעה המתאפשרת מהיות שכינה שורה, אך לא תופעה המחויבת. על כן פותחת התורה בויקרא בדיבור אל בני ישראל (ולא לאהרן ולבניו כבויקרא ו') - "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם" (א', ב), שכן ישראל - הם יוזמי הקרבן. ועוסקת התורה בקרבנות נדבה²³: "אדם כי יקריב מכס" (א', ב); "ונפש כי תקריב" (כ', א); "ואם זבח שלמים" (ג', א). אף קרבנות החובה שבפרשה (ד'-ה') הינם קרבנות יחיד שחטא (מוטב אף שלא יבוא למצב שיחויב להקריבם!), והם ודאי שאינם מציגים את המשכן כמקום עבודה, שהרי תיאורטית - ייתכן שאף לא קרבן אחד מאלה המפורטים בויקרא א'-ה' יוקרב ויעלה על המזבח. למגמה זו, שמוצגת בויקרא א'-ה', אין צורך באש שלא תכבה. אדרבה! הכתוב מתאר בויקרא א' את בני אהרן הנותנים אש על המזבח (א', ז) עם הביא היחיד את עולת הנדבה. רצון המקריב, והאפשרות שיש בידו להקריב במקום שכינה, גורמת לכוהנים להעלות אש על המזבח²⁴.

23 בדבר ויקרא, ב', יד-טז, ראה אבן עזרא שם; ובכלל, מקומו של פרק ב' בויקרא טעון ביאור, ואכמ"ל.

24 מובן, שצריכה להיות אש על המזבח שלא תכבה - אך זאת, רק מצד המגמה המשתקפת בויקרא ו'-ז'.

עלה אם כן, ששתי מגמות נבדלות, מוצאות ביטויין עם היכנס המשכן והכוהנים לפעילות:

האחת - רואה את המשכן כמקום עבודת קרבנות, מקום מזבח וכהונה. למגמה זו שייכים שבעת ימי המילואים והיום השמיני (שמות כ"ט, ויקרא ח'-ט');
השנייה - רואה את המשכן כמקום השראת שכינה, מקום הדיבור עם משה ומוקד הנחיית המסע. למגמה זו שייכת הקמת המשכן (שמות מ') וחנוכת הנשיאים (במדבר ז').

שתי מגמות אלה ממשיכות לתת אותותיהן בספר ויקרא, בדיני הקרבנות:
האחת - בויקרא ו'-ז', בפרשות תורות הקרבנות ובמיוחד בתורת העולה הממשיכה את פרשת התמיד בשמות כ"ט;
השנייה - בויקרא א'-ה' בפרשות הקרבנות הנאמרות למשה מאוהל מועד ומיועדות לבני ישראל.

